

Hieman ennen Suomen sotaa 1808 Ruotsin kuningas allekirjoitti asetuksen, jolla kiellettiin suomen kielen käyttö julkisella paikalla koko valtakunnan alueella. Näinä aikoina alkoi vakiintua käsitys, että suomen kielen käyttäminen on sivistymättömyyden merkki; ruotsin kielen taito oli jo sellaisenaan muka todistus siitä, että henkilö kuului säätyläisiin.

Isovihan jälkeen tuli Ruotsista useita ehdotuksia, että varsinainen kansakin oli ruotsalaistettava siten, että jumalanpalvelukset muutettaisiin ruotsinkielisiksi, levitettäisiin ruotsalaisia aapisia ja kansan sekaan siirrettäisiin ruotsalaisia asukkaita.

=====

1708-1711. Ruotsalainen professori I. Nesselius ehdottaa suomalaisten hävittämistä ja sulauttamista ruotsalaisiin kaikkialla paitsi Lapissa. Nesseliuksen kammottavaa ja kylmäveristä joukkotuhontaehdotusta säätyedustajat eivät hyväksy

Vuoden **1731** valtiopäivillä suomalaiset talonpoikaisedustajat valittivat paikallisten virkamiesten puutteellisesta suomen taidosta. Talonpoikien anomus suomea osaavista tuomareista tai edes tulkeista torjuttiin.

1820-luvun alku. Turun romantiikka. Kansallisen heräämisen oraita. A. I. Arwidsson toteaa: **”Ruotsalaisia emme enää ole, venäläisiksi emme halua tulla, olkaamme siis suomalaisia.”**

1821. (24.3.) E. G. Ehrström aloitti ”Åbo Morgonbladissa” kirjoitussarjan, jossa vaadittiin yliopiston, koulujen ja virastojen muuttamista suomenkielisiksi ja suomen kielen ottamista sivistyneistön, tieteen ja yleisten asioiden kieleksi. Viranomaisille tämä oli liikaa ja lehti lakkautettiin.

1829. Helsingin yliopistoon tuli suomen kielen lehtorin virka. **Oulun Wiikko-Sanomia** oli Suomen kolmas suomenkielinen lehti, joka ilmestyi puolen vuosisadan ajan (1829-79). Sen päätoimittajana oli 1852-53 **Elias Lönnrot**.

1844-1846. J. V. Snellman julkaisee Saima-lehteä Kuopiossa. Kansallinen herääminen alkaa.

1846. C. A. Gottlundin toimittama viikkolehti ”Suomalainen” alkoi ilmestyä, mutta se lakkautettiin viranomaisten toimesta jo samana vuonna.

1847. Suometar alkoi ilmestyä, ilmestyen 1866 asti. Yksitoista ylioppilasta muodosti seuran, jonka tarkoitus oli ”Suomen kielen käytäntä ja Ruotsin kartanta”.

1849. Ylioppilaat osoittivat mieltään Snellmanin puolesta ja tapauksen takia alettiin supistaa akateemisia vapauksia.

1850. Paikallinen ruotsinkielinen virkamiehistö aikaansaa kielisensuurin julistamisen. Kiellettiin julkaisemasta suomen kielellä muuta kuin uskonnollista tai taloudellista kirjallisuutta. Nimenomaan kiellettiin julkaisemasta poliittisia uutisia tai romaaneja alkuperäisinä tai käännöksinä. Suomalaista kansanrunoutta tai taruja sai kuitenkin julkaista sekä erityisellä luvalla sana- ja oppikirjoja. Kielisensuuria lievitetään 1854 ja se kumotaan 1860.

1855-1881. Aleksanteri II Suomen hallitsijana.

1858. Ensimmäinen suomenkielinen oppikoulu perustetaan Jyväskylään.

1862. Suomen kielen asemaa pohtiva yksinomaan ruotsinkielisistä jäsenistä koostuva komitea tuli siihen lopputulokseen, että suomen kieli oli liian kehittymätön, jotta se voisi olla hallintokielenä. eikä ansaitse nousta sivistyskieleksi muiden sivistyskielten joukkoon.

1863. Keisari tulkitsi yliopiston sääntöjä siten, että suomen kieltä sai käyttää julkisissa luennoissa, "jos useammat kuulijat sanottua kieltä osaavat". Yrjö Koskinen alkoi ensimmäisenä luennoida suomeksi. Keisari otti jälleen vastaan suomen kielen asemaa koskevan talonpoikaislähetystön.

1863. (30.7.) Keisari allekirjoitti Hämeenlinnassa Snellmanin esityksestä käskykirjeen suomen kielen oikeuksista. Sen mukaan suomi oli saatettava ruotsin kielen veroiseksi kaikessa, mikä välittömästi koski "varsinaista suomenkielistä väestöä"

1867-1868. Nälkävuodet. Satatuhatta suomalaista menehtyy.

1870. Aleksis Kiven Seitsemän veljestä ilmestyy.

1870. Casimir von Kothern kouluhallituksen päälliköksi. Hän yrittää tukahduttaa suomenkielisen oppikoululaitoksen. Suomenkielinen väestö herää vastustamaan tätä ja laajoilla kansankeräyksillä varmistetaan suomenkielisten oppikoulujen toiminnan jatkuminen..

1870-1875 Rasistinen Vikingen-lehti ilmestyy. A. O. Freudenthalin johtamat ruotsinkieliset katsoivat olevansa sen ohjelman mukaan kulttuuria luovaa germaanista rotua, kun taas suomenkieliset olivat heidän mukaansa kulttuuria vastaanottavaa mongolista rotua.

1871 Kaikki oppikoulut muutettiin yksikielisiksi. Helsinkiin ja Mikkeliin perustettiin uudet ruotsinkieliset koulut, mutta Kuopion alkeiskoulu muutettiin suomenkieliseksi. Helsingin normaalityösuomalainen osasto siirrettiin Hämeenlinnaan.

1873 Kouluhallituksen johtaja von Kothern joutui eroamaan sen tyytymättömyyden takia, jota hänen virkavaltaisuutensa oli aiheuttanut. Hän oli tehnyt kaikkensa, jotta maahan ei syntyisi suomenkielisiä yliopistoon johtavia kouluja, jotta virkamiehistöön olisi saatu suomenkielisiä

1876 Seitsemän julkisuuden henkilöä ilmoitti Virallisessa lehdessä ottavansa suomenkielisen sukunimen aiemman vieraskielisen tilalle.

1879. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran 50-vuotisjuhla, jossa Suomen johtavat tiedemiehet pohtivat suomalaisten menneisyyttä. Lopputuloksena on se, että suomalaisten katsotaan muuttaneen Suomeen vuosien 600-800 jKr. välillä (Yrjö-Koskisen yhteenveto). Aikakauslehti Valvoja alkaa ilmestyä.

Suomen väkiluku oli 2 061 000. Näistä n. 292 000 eli 15% oli ruotsinkielisiä.

1881 ÖstraNyland-lehti vaati mm. ettei maassa saisi olla suomenkielisiä oppikouluja.

1883. Helsingin suomalainen yksityislyseo otettiin valtion haltuun, jotta Helsinkiin saataisiin suomenkielinen valtion oppikoulu. Ensimmäinen varsinainen yhteiskoulu, joka oli ruotsinkielinen alkoi toimia Helsingissä.

1885 Yliopiston rehtori E. E. Ahlqvist käytti ensimmäisen kerran avajaispuheessa suomea. Määrättiin ylläpidettäväksi 6 ruotsin- ja 5 suomenkielistä 5-luokkaista tyttökoulua ja yksi ruotsin ja

yksi suomenkielinen jatko-opisto tytöille.

Yrjö Koskisesta senaatin kirkollisasian toimituskunnan päällikkö, jossa ominaisuudessa hän seuraavan 15 vuoden aikana loi Suomeen kattavan ja toimivan suomenkielisen oppikoululaitoksen.

1886. Keisari määräsi, että "kaikkien hallitus- ja virkakuntain sekä viranomaisten SALLITAAAN asiain käsittelemisessä ja virallisessa kirjeenvaihdossa käyttää sekä ruotsin että suomen kieltä". Tähän asti virastojen sisäinen työkieli oli ollut vain ruotsi. Virastojen asiakkaat olivat voineet käyttää suomea aikaisemminkin, kuten on jo käynyt ilmi. 1886 Kieliasetus tuli voimaan kolmen vuoden viivytyksen jälkeen. Suomen kieli ei kuitenkaan saanut vielä täyttä tasa-arvoa ruotsin rinnalla.

1887. Keisari määräsi, että paikallisten viranomaisten tuli laatia kirjanpitonsa ja muut asiakirjansa sekä muille viranomaisille lähetettävät kirjeensä sillä kielellä, jolla kuntain pöytäkirjat laadittiin. (Näin suomenkielisten kuntien hallinnon työkieleksi tuli myös suomi). Ylemmät viranomaiset saivat itse ratkaista kumpaa kieltä he käyttivät (käytännössä edelleen ruotsia).

1888. Ruotsi alkaa muuttaa Pohjois-Ruotsin suomenkielistä koululaitosta ruotsinkieliseksi.

1894. Y. S. Yrjö-Koskinen käyttää aatelissäädyn kokouksessa suomenkielisen puheenvuoron. Vapaaherra von Born väittää hänen menetelleen laittomasti, sillä aateliskokouksessa on käytettävä kotimaista kieltä, joka von Bornin mielestä voi olla vain ruotsi. Pehr Evind Svinhufvud asettuu tukemaan Y. S. Yrjö-Koskista. Perustetaan Nuorsuomalainen puolue.

— Nuori Väinö Wallin (myöhemmin Voionmaa) julkaisee teoksen "Kuvauksia Suomen kansan esihistoriasta", jossa hän väittää suomalaisten asuneen Suomessa kivikaudelta lähtien. Teos herättää pahennusta yliopistopiireissä.

1895. Suomen kieltä käytettiin ensimmäisen kerran Helsingin kaupunginvaltuustossa. Helsingin asukkaista oli tällöin jo yli puolet suomenkielisiä (venäjänkielisiä n. 4 %).

Fennomnian synty

Suomalaiskansallinen liike syntyi 1800-luvun alussa **A.I. Arwidssonin** ja **J. V. Snellmanin** julistusten kautta. Niissä vaadittiin suomen kielen ja suomalaisuuden aseman parantamista. Ruotsinkieliset byrokraatit ja virkaylimystö kokivat fennomaanit sekä kiusallisina että vaarallisina. Historian professori **Yrjö Sakari Yrjö-Koskinen** (1830-1903) ja tilanomistaja **Agathon Meurman** (1826-1909) olivat fennomaanien johtohenkilöt.

Svekomnian synty

Ruotsalaiskansallinen liike alkoi järjestäytyä 1860-luvulla **A.O. Freudenthalin** johdolla. Hän aloitti ruotsinkielisen väestön eristäytymisen suomalaisista. Svekomaniaan tuli rotuoppi; "Kulttuuria luovaan arjalaiseen rotuun kuuluvina suomenruotsalaiset olivat rodullisesti alempirotuisten suomalaisten yläpuolella."

Suomen kielen sorto alkaa

Vuonna 1850 annettiin kieliasetus suomenkielistä painettua sanaa kohtaan, eikä suomeksi saanut

enää julkaista muuta kuin taloudellista ja uskonnollista kirjallisuutta. Ruotsinkieliselle sivistyneistölle sallittiin vapaampi tiedon saanti. (...sivistymätön, alempaan kansaan kuuluva lukija muutamissa tapauksissa saattaa väärinkäsittää kirjoja, jotka ovat sivistyneille kansalaisille vaarattomia”). Asetuksessa todettiin myös, että ”tarpeeton lukeminen yleensä vieroittaa työtätekevää ja maataviljelevää kansanluokkaa hyödyllisemmistä toimista”. Asetus oli voimassa 10 vuotta ja kumottiin vuonna 1860. Ruotsinkieliset yrittivät kaikin tavoin estää suomenkielisten koulujen perustamista

Ruotsinkielisen virkaeliitin jarrutus alkaa

Lähes kokonaan ruotsinkielinen virkamiehistö ryhtyi ponnekkaasti vastustamaan suomen kielen aseman parantamista. Ruotsinkielisten hallitsema senaatti yritti myös kaikin tavoin jarruttaa asian etenemistä ja pidentää siirtymäkautta. Niinpä 20 vuoden määräajan umpeuduttua virastojen virkakieli oli edelleen ruotsi.

Suomenkielinen koulutus

Lukutaidon opetus Suomessa alkoi 1600-luvulla (ruotsiksi). Vuonna 1724 annettiin koulujärjestys, joka oli voimassa vuoteen 1843 asti. Vasta vuoden 1843 gymnaasi- ja koulujärjestykseen tuli suomen kieli mukaan. Ensimmäinen suomenkielinen oppikoulu perustettiin Jyväskylään 1858, ja seuraavat Joensuuhun (1865) ja Helsinkiin 1867.

Aleksanteri II määräsi 1856 ”kansansivistystä tarkoittavien koulujen järjestämisen maalaiskuntiin”. Kansakouluasetus saatiin 1866, ja piirijakoasetus 1898. Vuoden 1872 koulujärjestykseen tuli uudelleen pakkovenäjä.

Suomi sai tasa-arvoisen aseman ruotsin kanssa vasta vuonna 1922 Suomen perustuslaissa. Tuo on hyvä tietokilpailukysymys. Vain harva tietää vastauksen. Monet vastaisivat 1863. Jotkut 1902.

Ruotsinkieliset yrittivät kaikin tavoin estää suomenkielisten koulujen perustamista.

===

Vuoden 1863 kielireskripti - suomalaisten tärkein asiakirja kautta aikojen

Suomen kielen asemaa oli yritetty parantaa erilaisin toimin, mutta heikoin tuloksin. Ruotsi oli edelleen ainoa virallinen kieli Suomen suuriruhtinaankunnassa. Keväällä 1862 keisari määräsi senaatin asettamaan komitean pohtimaan kieliasiaa. Mietintö ei kuitenkaan luvannut mitään todellisia parannuksia suomen kielen asemalle. Komitean enemmistön mukaan suomen kieli oli kehittymätöntä, lakien suomennokset puuttuivat ja suomenkielisen kansanosan sivistystaso kovin alhainen.

Fennomaanit kuitenkin valmistelivat kielireskriptin eli keisarin käskykirjeen, jolla ohitettiin sekä komitea että valtiopäivät. Heinäkuun 30. päivänä 1863 **J. V. Snellman** esitteli keisari **Aleksanteri II:lle** valmistellun kielireskriptin ja keisari allekirjoitti sen. Käskykirjeen mukaan ruotsi säilyi edelleen virallisena kielenä, mutta 20 vuoden siirtymäajassa suomen oli määrä saavuttaa tasavertainen asema ruotsin kanssa.

30.7.1863 Keisari allekirjoitti Hämeenlinnassa Snellmanin esityksestä käskykirjeen suomen kielen oikeuksista. Sen mukaan suomi oli saatettava ruotsin kielen veroiseksi kaikessa, mikä välittömästi koski ”varsinaista suomenkielistä väestöä”. Suomenkielisiä asiakirjoja oli otettava vastaan kaikissa tuomioistuimissa ja virastoissa. Virastoista ja tuomioistuimista annettavien asiakirjojen tuli olla suomenkielisiä vasta vuoteen 1883 mennessä. Tällä oli tarkoitus saada aikaa suomenkielisten virkamiesten kouluttamiseen, sillä maassa ei ollut suomenkielisiä yliopistoon johtavia kouluja.

Suomen kielen läpimurto

Vuonna 1882 virastot velvoitettiin käyttämään suomea, jos asia oli sillä pantu vireille. Vuonna 1887 alueen kunnalliskieli määrättiin myös alempien virastojen kieleksi. Kuopion lääni oli ensimmäinen, missä suomi määrättiin lääninhallinnon kieleksi, ja Hämeen lääni oli seuraava 1889. Senaatissa kirkollistoimikunta siirtyi ensimmäisenä suomen kieleen virkakielenä 1890-luvun puolivälissä.

Maaseudun kunnissa siirtyminen suomen kieleen sujui yleensä kitkattomasti, mutta kaupungeissa syntyi ankaria riitoja. Suomesta tuli kunnalliskieli Tampereella 1886, Helsingissä 1902, Turussa 1905 ja Viipurissa 1906.

Suomi sai tasa-arvoisen aseman ruotsin kanssa vasta vuonna 1922 Suomen perustuslaissa. Tuo on hyvä tietokilpailukysymys. Vain harva tietää vastauksen. Monet vastaisivat 1863. Jotkut 1902.

Venäläistäminen alkaa

Vuonna 1900 venäjä määrättiin korkeimman hallinnon kieleksi, ja senaatti siirtyi venäjän käyttöön lokakuussa 1903. Kesästä 1914 maaliskuuhun 1917 Suomi oli virallisesti kolmikielinen maa, ja senaatin asiakirjat kirjoitettiin venäjäksi, suomeksi ja ruotsiksi.

Ensimmäinen suomalainen sanomalehti

Mynämäen kirkkoherra **Antti Lizelius** aloitti ensimmäisen suomenkielisen sanomalehden julkaisemisen vuonna 1776. Lehti ilmestyi vain vuoden ajan kahdesti kuukaudessa, mutta jouduttiin lopettamaan pienen tilaajamäärän takia. Pääpaino oli maalaisväestön asioissa kuten maanviljelyksessä ja karjanhoidossa, mutta siinä oli myös yleissivistävää aineistoa.

Adolf Iwar Arwidsson (1791-1858) – kansallinen herättäjä “Ruotsalaisia emme enää ole, venäläisiksi emme halua tulla, olkaamme siis suomalaisia.”

Arwidsson innoitti Åbo Morgonblad (1821) välityksellä aikalaisiaan työhön suomen kielen ja suomalaisen sivistyksen kehittämiseksi. Lehti kuitenkin lakkautettiin. Arwidsson karkotettiin yliopistosta 1822 ilman paluun toivoa. Hänet estettiin saamasta virkaa Suomesta ja sitä kautta pakotettiin siirtymään 1823 pysyvästi Ruotsiin, jossa hänestä kasvoi Suomen kielellisten ja poliittisten olojen ankara kriitikko. Hän oli ensimmäisiä suomalaisia, joka tajusi Suomen ja Ruotsin yhteyden katkeamisen (1809) sekä Venäjän yhteyksien myönteisyyden Suomen kehitykselle.

Snellmanin lehti **Saima** lakkautettiin vuoden 1846 lopussa ja myös häneltä suljettiin virat niin tyystin, että hän joutui elättämään itsensä vaatimattomalla konttoristin toimella helsinkiläisen kauppiaan Boströmin palveluksessa. Eryyksen kirvelevän tappion hän koki filosofian professorin viran täytössä 1849. Jopa Helsingin yliopiston konsistori, kansainvälistä kuuluisuutta saaneen ylivoimaisesti pätevimmän hakijan, kyseisessä virantäytössä ensimmäiselle sijalle. Byrokratian onnistui kuitenkin esitellä asia keisarille niin, että Snellman sivuutettiin nimityksessä. Nämä toimet purivat, ne veivät fennomanialta tuulen purjeista.

Snellmanin ohjelman täydellinen murskaaminen varmistettiin kieliasetuksella 1850. Sen mukaan suomeksi sai julkaista vain taloutta ja uskontoa koskevaa sekä kansanrunoutta käsittelevää kirjallisuutta. Asetuksen päämaalina oli Snellmanin suomalaisuusohjelma. Se tahdottiin lopullisesti

murskata. Kun suomeksi ei saanut julkaista muuta kuin taloudellista ja uskonnollista kirjallisuutta, miten luoda suomenkielinen kirjallisuus ja tehdä suomesta sivistyskieli. Ei mitenkään

Oulun Wiikko-Sanomia

oli Suomen kolmas suomenkielinen lehti, joka ilmestyi puolen vuosisadan ajan (1829-79). Sen päätoimittajana oli 1852-53 ***Elias Lönnrot***.